

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS

Latvijas Republikas vārdā

Rīgā 2010. gada 17. maijā

lietā Nr. 2009-93-01

Latvijas Republikas Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētājs Gunārs Kūtris, tiesneši Kaspars Balodis, Aija Branta, Juris Jelāgins, Kristīne Krūma un Viktors Skudra,

pēc konstitucionālajām sūdzībām, ko iesnieguši Dzintars Lejnieks, Māris Rudzītis, Santa Pole, Artūrs Ikvilds, Indars Lieģis un Edijs Lieģis (turpmāk – Pieteikumu iesniedzēji),

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu, 19.² un 28.¹ pantu, rakstveida procesā 2010. gada 20. aprīlī tiesas sēdē izskatīja lietu

„Par Civilprocesa likuma 400. panta pirmās daļas 1. punkta un 405. panta pirmās un trešās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. pantam”.

Konstatējošā daļa

1. Latvijas Republikas Saeima (turpmāk – Saeima) 1998. gada 14. oktobrī pieņēma Civilprocesa likumu (turpmāk arī – CPL), kas stājās spēkā 1999. gada 1. martā.

1.1. CPL 50. nodaļa reglamentē saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanu.

CPL 400. panta pirmā daļa noteic saistības, kurām pieļaujama bezstrīdus piespiedu izpildīšana, proti:

1) pēc līgumiem par saistībām, kas nodrošinātas ar publisku hipotēku vai komercķīlu;

2) pēc notariāli apliecinātiem un tiem juridiskā spēka ziņā pielīdzinātiem terminētiem līgumiem par naudas samaksu vai par kustamās mantas atdošanu;

3) pēc notariāli apliecinātiem vai zemesgrāmatā ierakstītiem terminētiem īpašuma nomas vai īres līgumiem, kas paredz nomnieka vai īrnieka pienākumu termiņa notecējuma dēļ atstāt vai nodot nomāto vai īrēto īpašumu (izņemot dzīvokli), kā arī pienākumu samaksāt nomas vai īres maksu;

4) pēc protestētiem vekseļiem.

Savukārt CPL 405. pants reglamentē tiesneša lēmuma pieņemšanas kārtību un nodošanu izpildei:

„(1) Pieteikumu par saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanu izlemj tiesnesis vienpersoniski uz iesniegtā pieteikuma un tam pievienoto dokumentu pamata septiņu dienu laikā no pieteikuma iesniegšanas dienas, nepaziņojot par to pieteicējam un parādniekam.

(2) Tiesnesis, pārbaudījis iesniegtā pieteikuma pamatotību un atzinis, ka tas apmierināms, pieņem lēmumu, ar kuru nosaka, kāda saistība un kādā apmērā ir izpildāma bezstrīdus piespiedu kārtībā. Lēmuma noraksts triju dienu laikā nosūtāms pieteicējam un parādniekam.

(3) Tiesneša lēmums stājas spēkā nekavējoties, un tam ir izpildu dokumenta spēks. Lēmums izpildāms saskaņā ar sprieduma izpildīšanas noteikumiem. Tas iesniedzams izpildīšanai kopā ar bezstrīdus piespiedu izpildīšanai pakļautā akta norakstu.

(4) Ja tiesnesis atzīst, ka pieteikums nav pamatots vai pieteikumā norādītā līgumsoda apmērs ir nesamērīgs ar galveno parādu, vai izpildāmais akts satur patērētāju tiesības aizskarošus netaisnīgus līguma noteikumus, viņš pieņem lēmumu par tā noraidīšanu. Lēmuma norakstu kopā ar iesniegtajiem dokumentiem tiesnesis nosūta pieteicējam.”

Pieteikumu iesniedzēji lūdz Satversmes tiesu izvērtēt CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkta un CPL 405. panta pirmās un trešās daļas (turpmāk – apstrīdētās normas) konstitucionalitāti.

2. Pieteikumu iesniedzēju Dzintara Lejnieka, Māra Rudzīša, Santas Poles un Artūra Ikvilda **pilnvarotā pārstāve Baiba Didrihsone** uzskata, ka apstrīdētās normas aizskar Pieteikumu iesniedzēju tiesības uz taisnīgu tiesu un neatbilst Satversmes 92. pantam.

B. Didrihsone norāda, ka, pamatojoties uz apstrīdētajām normām, tiesas pieņēmušas lēmumu apmierināt kreditoru pieteikumus par viņas pārstāvamo personu saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanu un vērst piedziņu pret viņiem piederošo nekustamo īpašumu.

Līdzīgā situācijā nonākuši Pieteikumu iesniedzēji Indars Lieģis un Edijs Lieģis. Viņu **pilnvarotā pārstāve Natālija Lazukina** norāda, ka tiesas ir apmierinājušas kreditoru prasības par viņas pārstāvamo personu saistību bezstrīdus izpildi.

Pieteikumos pausts viedoklis, ka CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkts paredz saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanu pēc līgumiem par saistībām, kas nodrošinātas ar publisku hipotēku. Publiski reģistrēta hipotēka esot ticama informācija, kas reģistrēta zemesgrāmatu ierakstos uz abu līgumslēdzēju notariāli apliecināta nostiprinājuma lūguma pamata, un tajā līdz ar citiem apstākļiem tiek norādīts termiņš, kad izpildāmas ar publisko hipotēku nodrošinātās saistības. Līdz pieteikumu iesniegšanas brīdim neesot iestājies termiņš, kad atbilstoši publiskā reģistra ierakstiem jābūt izpildītām Pieteikumu iesniedzēju saistībām. Apstrīdētā norma ļaujot tiesai izvērtēt, vai ir iestājušies nosacījumi, ar kuriem saistības izpildāmas jau pirms publiskajā reģistrā norādītā datuma, pamatojoties uz kreditora iesniegtajiem pierādījumiem, bet nedodot parādniekam iespēju sniegt savus paskaidrojumus un izteikt iebildumus pret prasījuma pamatotību.

Šādas saistības varot tikt nodibinātas arī bez notariāla akta. Tā tas esot noticis arī Pieteikumu iesniedzēju gadījumā. Nostiprinājuma lūguma notariālā forma, ko paredz Zemesgrāmatu likums, nenodrošinot pienācīgu līguma tiesiskuma pārbaudi. Savukārt vēsturiski saistību bezstrīdus piespiedu izpildei bijušas pakļautas tieši „neapstrīdamas” jeb augstas ticamības saistības. Arī CPL 405. panta ceturtajā daļā paredzēto tiesneša pienākumu izvērtēt līguma tiesiskumu nevarot uzskatīt par pienācīgu līdzekli taisnīga lēmuma pieņemšanai, jo tiek ignorēts sacīkstes princips. Pēc Pieteikumu iesniedzēju ieskata, nav

pieļaujama saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšana pēc līgumiem par saistībām, kas nodrošinātas ar publisku hipotēku.

Pieteikumu iesniedzēji pauž viedokli, ka apstrīdētās normas pārkāpj sacīkstes un pušu līdzvērtīgu iespēju principu, jo nenodrošina viņiem iespēju izteikt iebildumus pret saistības pamatotību (parāda summu, procentiem, līgumsodu un to aprēķināšanas kārtību) un sniegt paskaidrojumus par saistību izpildes kavējuma iemesliem un tiesiskiem attaisnojumiem. Turklāt Pieteikumu iesniedzējiem esot liegtas arī tiesības tikt uzklausītiem, jo tiesas lēmums tiek pieņemts vienpersoniski, nepaziņojot par to pieteicējam un parādniekam. Pieteikumu iesniedzējiem kā parādniekiem neesot bijis nekādu iespēju izteikt savus iebildumus pret kreditoru prasījumiem, tostarp arī paskaidrot, ka kredīta atmaksa veikta, ievērojot tās termiņu. Kreditors varot arī neinformēt tiesu par parādnieka celtajiem iebildumiem pret izvirzīto prasību, jo atbilstoši CPL 93. panta noteikumiem kreditoram kā pieteicējam ir jāpierāda savi prasījumi, bet parādniekam jāpamato savi iebildumi pret prasījumu.

Tiesības tikt uzklausītam saskaņā ar Satversmes tiesas atziņām esot fundamentālas demokrātiskā sabiedrībā, un persona ar brīvas gribas izteikumu nevarot atteikties no tiesībām tikt uzklausītai. Tāpēc arī likumdevējs nevarot tās ierobežot.

Pieteikumu iesniedzēji uzskata, ka tiesībām uz taisnīgu tiesu neatbilst arī aizliegums pārsūdzēt tiesneša lēmumu. Šādu regulējumu nevarot atzīt par lietas taisnīgu un objektīvu izskatīšanu, jo parādniekam neesot nodrošināta iespēja īstenot savas tiesības un likumiskās intereses, iesniedzot tiesā iebildumus un pierādījumus attiecībā uz kreditora prasījumu.

Tāpat nevarot uzskatīt, ka CPL 406. pants, kas nosaka: „ja parādnieks uzskata, ka kreditora prasījums nav pamatots pēc būtības, viņš sešu mēnešu laikā no lēmuma noraksta nosūtīšanas dienas var celt prasību pret kreditoru, lai apstrīdētu prasījumu”, nodrošina parādnieka tiesības uz lietas izskatīšanu taisnīgā tiesā. CPL 406. pants paredzot jaunas lietas ierosināšanu, taču parādnieka tiesības uz taisnīgu lietas izskatīšanu tiesā, proti, tiesības celt iebildumus un iesniegt pierādījumus, esot jānodrošina katras lietas izskatīšanā. Turklāt šādu kārtību būtiski ierobežojot personu finansiālās iespējas, jo valsts nodeva esot nesamērīgi liela. Piemēram, vienam no Pieteikumu iesniedzējiem, lai iegūtu tiesības celt savus iebildumus pret bankas tiesībām pirms termiņa piedzīt izsniegto kredītu, būtu jāsamaksā valsts nodeva 1399,65 latu apmērā.

Pēc Pieteikumu iesniedzēju ieskata, apstrīdētās normas neatbilst arī samērīguma principam, jo leģitīmo mērķi – paātrinātu civiltiesisko apgrozību un vienkāršotu tiesvedību – būtu iespējams sasniegt ar mazāk ierobežojošu līdzekli, piemēram, nosakot gadījumus, kad iespējama apelācijas kārtība, vai samazinot valsts nodevas apmēru.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – nepiekrīt Pieteikumu iesniedzēju viedoklim un uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst augstāka juridiskā spēka tiesību normām.

Saeima norāda, ka tiesības uz taisnīgu tiesu nav absolūtas un var tikt ierobežotas, īpaši ja to prasa svarīgu interešu aizsardzība un tiek ievērots samērīguma princips. Apstrīdētajām normām esot leģitīms mērķis – veicināt civiltiesisko apgrozību un vienkāršot nesarežģītu un neapstrīdamu lietu izskatīšanu tiesās, līdz ar to aizsargājot citu personu tiesības. Apstrīdēto normu atbilstība Satversmes 92. panta pirmajam teikumam tiek nodrošināta vairākos veidos. Pirmkārt, esot stingri reglamentēti priekšnoteikumi, ar kādiem var piemērot saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanu. Otrkārt, esot noteikti izņēmumi, kad šādu kārtību nedrīkst piemērot. Treškārt, parādniekam esot paredzētas vairākas procesuālās garantijas.

Turklāt likums garantējot parādniekam, kas ir patērētājs, aizsardzību pret līgumā ietvertiem netaisnīgiem noteikumiem, jo uzliekot tiesnesim par pienākumu tos izvērtēt.

Saeima norāda, ka Civilprocesa likuma 404. panta trešā daļa uzliek pienākumu pieteikumam par saistības bezstrīdus piespiedu izpildīšanu pievienot pierādījumu par brīdinājuma izsniegšanu parādniekam. No minētā izrietot, ka pirms attiecīga pieteikuma iesniegšanas tiesā pieteicējam ir pienācīgā kārtībā jābrīdina parādnieks par savu nodomu vērsties tiesā.

Saeima vērs tiesas uzmanību uz to, ka parādniekam likums garantē vairākas iespējas aizstāvēt savas tiesības.

Pirmkārt, Civilprocesa likuma 406. panta pirmā daļa noteic: ja parādnieks uzskata, ka kreditora prasījums nav pamatots pēc būtības, viņš sešu mēnešu laikā no lēmuma noraksta nosūtīšanas dienas var celt prasību pret kreditoru, lai apstrīdētu prasījumu. Ceļot prasību, parādnieks varot lūgt apturēt bezstrīdus piespiedu

izpildīšanu, bet, ja piedzinējs šādā kārtībā jau saņēmis apmierinājumu, – lūgt nodrošināt prasību.

Otrkārt, ja tiesneša lēmums vēl nav izpildīts, parādnieks varot celt tiesā apvērsuma prasību, lūdzot atcelt tiesneša lēmumu, atbrīvojot viņu no saistības piespiedu izpildes un noraidīt pret viņu vērsto prasījumu. Ja tiesneša lēmums jau izpildīts, parādnieks varot iesniegt atpakaļizpildīšanas prasību, turklāt lūdzot vēl piedzīt no kreditora atpakaļ visu to, ko kreditors saņēmis saistības piespiedu izpildes rezultātā. Prasības ceļamas tiesā pēc prasības tiesvedības vispārīgajiem noteikumiem, vienlaikus nomaksājot attiecīgu valsts nodevu vai lūdzot pilnībā vai daļēji atbrīvojot no tās samaksas.

Treškārt, pēc tam, kad parādnieks saņēmis brīdinājumu par saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanu, viņš pirmais varot vērsties tiesā prasības kārtībā, tādējādi izslēdzot apstrīdēto normu piemērošanu.

Satversmes 92. pants neparedzot valstij pienākumu visās lietās noteikt iespēju pārsūdzēt tiesas nolēmumu augstākas instances tiesā. Likumdevējs esot tiesīgs ar likumu noteikt, kādas lietas ir katras tiesu iestādes kompetencē un cik instancēs dažādu kategoriju lietas ir skatāmas. Turklāt, ja parādnieks patiešām vēlas aizstāvēt savas tiesības un argumentēti iebilst pret tiesneša lēmumu par saistības piespiedu izpildīšanu, viņam esot vairākas iespējas uzsākt prasības tiesvedību, kas parasti noris trijās tiesu instancēs.

Saeima uzskata, ka apstrīdētās normas, ja tās tiek aplūkotas kopsakarā ar citām likuma normām, atbilst samērīguma principam un līdz ar to arī Satversmes 92. panta pirmajam teikumam. Parādniekam likums garantējot pietiekami plašas iespējas aizstāvēt savas tiesības un intereses taisnīgā tiesā. Tāpēc Saeima lūdz atzīt CPL 400. panta pirmās daļas 1.punktu un 405. panta pirmo un trešo daļu par atbilstošu Satversmes 92. pantam.

4. Pieaicinātā persona – Latvijas Republikas tiesībsargs (turpmāk – Tiesībsargs) – norāda, ka tiesas procesā pusēm ir jānodrošina vienlīdzīgas tiesības lietas iztiesāšanas laikā, tomēr fakts, ka puse nevar iesniegt paskaidrojumus, vēl nenozīmē, ka procesa rezultāts būs netaisnīgs. Ja lietas dalībnieks neiesniedz

paskaidrojumus vai ja tādas tiesības līdz nolēmuma pieņemšanai pusei nav paredzētas, taisnīguma ievērošana esot jānodrošina, izvērtējot iesniegtos pierādījumus un pieņemot taisnīgu nolēmumu. Ja, pēc puses domām, šāds nolēmums netiek pieņemts, procesā vajadzētu būt noteiktai kārtībai, kādā aizskartās tiesības var tikt aizstāvētas.

Analizējot CPL 405. panta pirmās un trešās daļas atbilstību Satversmes 92. pantam, Tiesībsargs secina, ka apstrīdētais pants ierobežo parādnieka iespējas iesniegt savus iebildumus pret pieteikumu par saistību bezstrīdus piespiedu izpildi un neparedz abām pusēm vienādu iespēju pārsūdzēt tiesneša lēmumu. Minētais ierobežojums esot noteikts ar mērķi padarīt ātrāku un efektīvāku civillietu izskatīšanas kārtību tiesā. Kaut arī atbildētājam nav dotas tiesības iesniegt iebildumus pret iesniegto pieteikumu, šo ierobežojumu varot uzskatīt par samērīgu, jo: 1) darījumi, par kuru izpildi var iesniegt šādu pieteikumu, ir notariāli apliecināti vai zemesgrāmatā ierakstīti, tādēļ saistības dalībnieku griba noslēgt darījumu, visticamāk, nav apšaubāma; 2) tas paredz parādnieka brīdināšanu, pie tam brīdinājuma esamība, izņemot gadījumus, kad puses vienojušās par tā nenosūtīšanu, ir obligāts nosacījums. Turklāt parādniekam pēc brīdinājuma saņemšanas neesot liegts aizstāvēt savas aizskartās tiesības civiltiesiskā kārtībā tiesā vai atrisināt strīdu ar kreditoru sarunu ceļā.

Jautājumā par iespēju apstrīdēt tiesas nolēmumu apelācijas kārtībā Tiesībsargs, atsaucoties uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas (turpmāk – ECT) praksi, norāda, ka valstij jānodrošina personas pamattiesību aizsardzība tik efektīvi, cik tas iespējams, un tiesības vērsties tiesā nav absolūtas, tādēļ var tikt samērīgi ierobežotas. CPL 406. pants garantējot parādniekam tiesības celt tiesā apvērsuma vai atpakaļizpildīšanas prasību, tādēļ neesot pamata apgalvot, ka CPL neļauj parādniekam aizstāvēt savas tiesības, pārsūdzot tiesneša lēmumu.

Tiesībsargs secina, ka CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkts un 405. panta pirmā un trešā daļa garantē tiesību uz taisnīgu tiesu ievērošanu un atbilst Satversmes 92. pantam.

5. Pieaicinātā persona – Tieslietu ministrija – norāda: ja līgumā tiek pielīgtas aizdevēja tiesības pieprasīt kredīta pirmstermiņa atmaksu, iestājoties

attiecīgiem līguma nosacījumiem, aizdevējs ir tiesīgs šīs pielīgtās tiesības izmantot un lūgt atmaksāt kredītu kopā ar procentiem pirms termiņa. Minētās aizdevēja (ķīlas ņēmēja) tiesības izrietot arī no Civillikuma (turpmāk arī – CL) 1319. – 1339. panta, tostarp no 1326. panta, kas nosaka: „ja ķīlas ņēmēja prasījuma samaksa sadalīta vairākos termiņos, tad ķīlu var pārdot, tiklīdz palaists kāds no šiem termiņiem.”

Savukārt saskaņā ar Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 6. panta desmito daļu tādā gadījumā, ja starp ražotāju, pārdevēju vai pakalpojuma sniedzēju un patērētāju rodas strīds par to, vai noslēgtajā līgumā ietvertie noteikumi ir taisnīgi, jebkurai līgumslēdzējai pusei ir tiesības vērsties tiesā, bet patērētājs ir tiesīgs vērsties arī Patērētāju tiesību aizsardzības centrā. Turklāt minētā likuma 6. panta 10.¹ daļa paredz patērētājam tiesības vērsties ar prasību tiesā savu likumisko interešu un tiesību aizsardzībai, ja netaisnīgo līguma noteikumu dēļ patērētājam rodas zaudējumi. Tiesa, izšķirot strīdu vai veicot citas no ražotāja, pārdevēja vai pakalpojuma sniedzēja un patērētāja noslēgtā līguma izrietošās procesuālās darbības, izvērtējot līguma noteikumus un strīda atrisināšanai attiecībā uz patērētāju nepiemērojot līgumā ietvertos netaisnīgos noteikumus. Minētā tiesību norma tiesai esot saistoša arī saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanas gadījumos, jo saskaņā ar CPL 405. panta ceturto daļu tiesnesis, ja viņš atzīst, ka pieteikums nav pamatots vai pieteikumā norādītā līgumsoda apmērs ir nesamērīgs ar galveno parādu, vai izpildāmais akts ietver patērētāju tiesības aizskarošus netaisnīgus līguma noteikumus, pieņem lēmumu par tā noraidīšanu.

Saskaņā ar CPL 405. panta pirmo daļu pieteikumu par saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanu izlemjot tiesnesis vienpersoniski uz iesniegtā pieteikuma un tam pievienoto dokumentu pamata septiņu dienu laikā no pieteikuma iesniegšanas dienas, nepaziņojot par to pieteicējam un parādniekam. Minētā kārtība būtiski atšķiroties no prasības tiesvedības kārtības, taču esot noteikta apzināti. Saistības, kurām pieļaujama bezstrīdus piespiedu izpilde, esot uzskaitītas CPL 400. panta pirmajā daļā. Likumdevējs esot saskatījis iespēju no attiecīgajiem darījumiem izrietošu saistību pakļaut bezstrīdus piespiedu izpildei, paredzot tai speciālu regulējumu, kas noteikts CPL 50. nodaļā.

Tieslietu ministrija uzsver, ka CPL 404. panta trešā daļa citastarp uzliek pienākumu pieteikumam par saistības bezstrīdus piespiedu izpildīšanu pievienot pierādījumu par brīdinājuma izsniegšanu parādniekam, ja no paša akta vai likuma neizriet tas, ka šāds brīdinājums nav nepieciešams. No iepriekš teiktā izrietot, ka pirms attiecīga pieteikuma iesniegšanas tiesā pieteicējam ir pienācīgā kārtībā jābrīdina parādnieks par savu nodomu vērsties tiesā ar pieteikumu par saistības bezstrīdus piespiedu izpildīšanu. Parādnieka brīdināšana esot nozīmīga viņa tiesību aizsardzības garantija, jo pieteikumi tiesā tiek izskatīti bez saistības dalībnieku klātbūtnes, nepaziņojot viņiem par to. Tāpat Tieslietu ministrija secina, ka CPL 404. pants garantē parādniekam tiesības celt iebildumus pret saistības bezstrīdus piespiedu izpildes pieļaušanu.

Tādējādi Tieslietu ministrija uzskata, ka ar CPL 400. panta pirmās daļas 1. punktā un 405. panta pirmajā daļā ietverto tiesisko regulējumu netiek aizskartas Pieteikumu iesniedzējiem Satversmes 92. panta pirmajā teikumā noteiktās pamattiesības.

Tieslietu ministrija norāda, ka atbilstoši CPL 405. panta trešajai daļai pamattiesību ierobežojums pastāv tiktāl, ciktāl lieta tiek izskatīta tikai vienā tiesu instancē.

Šis ierobežojums esot noteikts ar likumu, vērst uz ātrāku un efektīvāku lietas izskatīšanu pēc būtības, tādējādi nodrošinot citām personām noteiktās tiesības uz taisnīgu tiesu, kā arī tiesības, kuru aizsardzībai personas vērsušās tiesā. Līdz ar to pamattiesību ierobežojumam esot leģitīms mērķis – citu personu tiesību aizsardzība.

Izvērtējot pamattiesību ierobežojuma samērīgumu, Tieslietu ministrija norāda, ka saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšana ir iespējama tikai Civilprocesa likumā precīzi uzskaitītajos gadījumos. Lai gan lēmums, ar kuru apmierināts pieteikums par saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanu, neesot pārsūdzams, tomēr CPL parādniekam paredzot citus, līdzvērtīgus savu tiesību aizsardzības līdzekļus.

Kā vienu no tiem Tieslietu ministrija min CPL 406. panta pirmajā daļā noteikto iespēju celt prasību pret kreditoru. Apvērsuma prasība pēc savas būtības esot pārsūdzības līdzeklis.

Tieslietu ministrija uzskata, ka apstrīdētās normas atbilst Satversmes 92. pantam.

6. Pieaicinātā persona – Tieslietu ministrijas pastāvīgās darba grupas Civilprocesa likuma grozījumu izstrādei loceklis, zvērināts advokāts **Gvido Zemribo** – uzskata, ka apstrīdētās normas neatbilst Satversmes 92. pantam.

G. Zemribo norāda, ka izskatāmās lietas ietvaros izvērtējami vairāki problēmjaucājumi. No CPL 405. panta trešās daļas izrietot tas, ka tiesneša lēmums stājas spēkā nekavējoties, turklāt šīs kategorijas lietas izskatot tikai vienā tiesu instancē. Atsaucoties uz Satversmes tiesas 2002. gada 17. janvāra spriedumu lietā Nr. 2001-08-01, viņš uzsver, ka jēdziens „taisnīga tiesa” ne starptautisko cilvēktiesību dokumentu, ne Satversmes 92. panta izpratnē negarantē tiesības ikvienu civillietu pārsūdzēt apelācijas instancē. Tāpēc procesos, kas noris tikai vienas instances ietvaros (kā piemērs tiek norādīts maksātnespējas process), esot jānodrošina taisnīga tiesa, citastarp tiesības tikt uzklausītam.

G. Zemribo vērš uzmanību uz to, ka, piemēram, maksātnespējas lietas tiesa izskata sevišķajā tiesāšanas kārtībā, un, ja lietā rodas strīds par tiesībām, kas izšķiramas tiesā prasības kārtībā, tiesa atkarībā no strīda satura pieteikumu atstāj bez izskatīšanas vai tiesvedību aptur līdz strīda izšķiršanai (CPL 258. pants). Savukārt apstrīdētās normas liedzot parādniekam jebkādas tiesības aizstāvēties tiesā, kā arī pārsūdzēt tiesneša nolēmumu. Tāpēc būtu izvērtējama šādu ierobežojumu pieļaujamība.

Apstrīdētajās normās ietvertajam ierobežojumam esot leģitīms mērķis – neapstrīdamu saistību ātra un efektīva izpildīšana.

G. Zemribo uzskata, ka parādnieka tiesību ierobežojumi nav samērīgi ar apstrīdēto normu leģitīmo mērķi. Gadījumos, kad negodprātīgs pieteicējs (kreditors) atsaucas uz apstākļiem, kuri iestājušies līguma izpildes gaitā un kuru esamību parādnieks nekādi nevar apstrīdēt, pieteicējs varot panākt tūlītēju saistības izpildi, kuras sekas pēc tam ir grūti novēršamas.

G. Zemribo norāda, ka saudzējošāks un leģitīmā mērķa sasniegšanai labāk piemērots līdzeklis būtu CPL 50. nodaļā norādīto saistību bezstrīdus piespiedu

izpildīšanai noteikt ārpustiesas izskatīšanas kārtību, piešķirot parādniekam tiesības strīda gadījumā apstrīdēt saistību prasības tiesvedības kārtībā. CPL 406. pantā paredzētā apvērsuma vai atpakaļizpildīšanas prasība ne vienmēr esot pietiekami efektīvs līdzeklis parādnieka tiesību aizstāvēšanai, sevišķi tad, ja tiesnesis nav reagējis uz apstākli, ka līgumsoda apmērs ir nesamērīgs ar galveno parādu vai arī izpildāmais akts ietver patērētāju tiesības aizskarošus netaisnīgus līguma noteikumus.

7. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departaments (turpmāk – Senāts) norāda, ka, izskatot pieteikumu CPL 50. nodaļas kārtībā, netiek realizēts tiesas spriešanas process: lēmumu tiesnesis pieņem, nepārlicinoties par pieteikumā ietvertā prasījuma par saistības bezstrīdus piespiedu izpildīšanu pamatotību pēc būtības. To tiesnesis tiesiski nemaz nevarot izdarīt, jo tiesvedība notiek bez pušu piedalīšanās ārpus kontradiktorskā procesa.

CPL 50. nodaļa esot balstīta uz tiem pašiem principiem, kas bija noteikti pirmskara Civilprocesa nolikuma trešajā nodaļā. Tā 236. pantā esot bijis noteikts, ka miertiesnesis, atzinis lūdzēja lūgumu par izpildāmu piespiedu kārtībā, taisa par to, atbildētāju neaicinādams, rezolūciju uz paša akta, bet, ja aktā trūkst vietas, tad uz atsevišķas aktam piešūtas lapas.

Senāts uzsver, ka saistības izpildes panākšanas tiesvedība ir kreditora izvēle. Civilprocesā valdošais dispozitivitātes princips ļaujot kreditoram celt prasību vai arī iesniegt pieteikumu saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanai.

Senāts vērš uzmanību uz to, ka, izskatot pieteikumu CPL 50. nodaļas kārtībā, tiesnesis balstās uz pieteikumu un tajā ietverto informāciju par saistību pārkāpumu un nenokārtotajiem maksājumiem pieņem par patiesu. Ar ķīlu nodrošinātai saistībai vajagot būt maksājuma saistībai, kas pilnīgi vai daļēji ir nodrošināta ar hipotēku vai komercķīlu. Tātad esot nepieciešams publisks akts – zemesgrāmatā vai komercreģistrā ierakstīta ķīla. Ja CPL 400. panta pirmās daļas 1.punkts kā būtisku priekšnoteikumu izvirzījis saistības nodrošinājuma ierakstu publiskā reģistrā, tad ne mazāk svarīgs esot jautājums par saistības nodrošinājuma apmēru. Saskaņā ar CL 1278. panta traktējumu ķīlas tiesība esot tāda tiesība uz svešu lietu, uz kuras pamata šī lieta nodrošina kreditoram viņa prasījumu tādā kārtā, ka viņš var no tās

dabūt šā prasījuma samaksu. Turklāt CL 1281. pantā esot norādīts, ka, ierakstot šo hipotēku zemesgrāmatā, jānorāda atklājamā kredīta augstākā summa, kuras apmērā kredīthipotēkai arī pieder pirmtiesība no laika, kad tā ierakstīta zemesgrāmatā. Saskaņā ar Civillikuma 1290. pantu, ja nav noteikti norunāts pretējais, ķīlas tiesība nodrošina ne vien galveno prasījumu, bet arī ar to saistītos blakus prasījumus. Līdzīga atruna esot atrodama Komerckļīlas likuma 7. pantā, kurā norādīts, ka komercķīla nodrošina ne tikai galveno prasījumu, bet arī blakus prasījumus. Senāts uzsver, ka ķīlas priekšmetam jābūt pietiekami vērtīgam, lai nodrošinātu ne tikai pamatprasījumu, bet arī procentus, kavējuma naudas, līgumsodus un citus prasījumus, kas no attiecīgās nodrošinātās saistības radušies. Līdz ar to varot secināt, ka CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkts ļauj izpildīt saistību tikai tādā apmērā, kādā saistība ir nodrošināta ar hipotēku vai komercķīlu.

Secinājumu daļa

8. Satversmes 92. pants nosaka: „Ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā. Ikviens uzskatāms par nevainīgu, iekams viņa vaina nav atzīta saskaņā ar likumu. Nepamatota tiesību aizskārums gadījumā ikvienam ir tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu. Ikvienam ir tiesības uz advokāta palīdzību.” Lai gan pieteikumos ietverts prasījums par apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 92. pantam kopumā, tomēr no pieteikumiem izriet, ka būtībā tiek apstrīdēta šo normu atbilstība Satversmes 92. panta pirmajam teikumam, proti, ka “ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā”.

8.1. Satversmes tiesas praksē ir nostiprināta atziņa, ka Satversmes 92. pantā minētais jēdziens „taisnīga tiesa” ietver divus aspektus: taisnīga tiesa kā neatkarīga tiesu varas institūcija, kas izskata lietu, un taisnīga tiesa kā pienācīgs, tiesiskai valstij atbilstošs process, kurā lieta tiek izskatīta. Pirmajā aspektā šis jēdziens tulkojams kopsakarā ar Satversmes 6. nodaļu, otrajā – ar tiesiskas valsts principu, kas izriet no Satversmes 1. panta (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2002. gada 5. marta sprieduma*

lietā Nr. 2001-10-01 secinājumu daļas 2. punktu un 2006. gada 20. decembra sprieduma lietā Nr. 2006-12-01 9.3. punktu).

8.2. Satversmes 92. pants paredz valstij gan pienākumu izveidot attiecīgu tiesu institūciju sistēmu, gan arī pienākumu pieņemt procesuālās normas, atbilstoši kurām tiesa lietas izskatītu kārtībā, kas nodrošina šo lietu taisnīgu un objektīvu izspriešanu.

Satversmes tiesa jau iepriekš norādījusi, ka civilprocess, kas nodrošina lietas taisnīgu un objektīvu izskatīšanu, ir taisnīgas tiesas elements un ietilpst Satversmes 92. panta saturā, tāpēc civilprocesam kopumā jāatbilst Satversmes 92. panta prasībām (*sk. Satversmes tiesas 2010. gada 30. marta sprieduma lietā 2009-85-01 10. un 11. punktu*).

8.3. Taisnīga tiesa kā pienācīgs, tiesiskai valstij atbilstošs tiesas process aptver vairākus elementus – savstarpēji saistītas tiesības (*sk. Satversmes tiesas 2008. gada 5. novembra sprieduma lietā Nr. 2008-04-01 8.2. punktu*). Tajā ietilpst, piemēram, tiesības uz pieeju tiesai, pušu līdztiesības un sacīkstes princips, tiesības tikt uzklausītam, tiesības uz motivētu tiesas spriedumu, tiesības uz pārsūdzību.

9. Saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanas kārtība ietverta Civilprocesa likumā.

Lai izvērtētu, vai uz minēto procesuālo tiesību institūtu attiecināmi visi taisnīgas tiesas elementi un kādā apjomā tie attiecināmi, nepieciešams noskaidrot konkrētā tiesību institūta būtību, raksturu un likumdevēja mērķi.

9.1. Civilprocesuālās tiesvedības būtība galvenokārt izpaužas tādējādi, ka, ievērojot pušu līdztiesības principu, tiek izšķirti to savstarpējie strīdi par aizskartām tiesībām un ar likumu aizsargātām interesēm. Prasības tiesvedības gadījumā tiesa izskata un izlemj lietas par strīdiem un dod objektīvu vērtējumu pušu iesniegtajiem pierādījumiem. Prasības tiesvedības ietvaros pastāv vairāki tiesību institūti: pretprasība, prasības atzīšana, izlīgums, nodrošinājums, pārsūdzība u.c.

Tiesu izspriešanai pakļautas dažāda rakstura civillietas. Civilprocesa likums nosaka ne tikai prasības tiesvedību, bet arī no tās atšķirīgus tiesvedības veidus: sevišķo tiesāšanas kārtību, saistību izpildīšanu bezstrīdus kārtībā un saistību

bezstrīdus izpildīšanu brīdinājuma kārtībā. Šīs kategorijas lietas atšķiras no prasības tiesvedības kārtībā izskatāmajām lietām ar to, ka tajās nav strīda par tiesībām.

Tādējādi saistību izpildīšanas bezstrīdus kārtības mērķis ir nevis regulēt strīdus par tiesībām, bet noteikt vienkāršotu un paātrinātu parāda piedzīšanas procesu.

9.2. Vēl Senās Romas laikos bija pazīstama vienkāršota kārtība, kādā tika piedzīti parādi pēc saistībām, kas lielākā vai mazākā mērā bija neapstrīdamas. Tādu pašu neapstrīdamu ārpusstiesas piedzīšanu uz rakstisku parāda dokumentu pamata paredzēja arī viduslaiku process. Vēlāk gan vajadzēja izdot likumus, kuri liedza kreditoriem patvaļīgi un bez tiesas realizēt savas tiesības attiecībā uz parādniekiem. Šāda kārtība bija izplatīta arī vairākās Eiropas valstīs (sk.: *Bukovskis V. Civilprocesa mācības grāmata. Rīga: Autora izdevums, 1933, 528. – 531. lpp.*).

Vienkāršota bezprasības kārtība, kādā tika izskatītas lietas par piespiedu izpildīšanu pēc aktiem, Latvijā pastāvēja arī starpkaru periodā (sk.: *Konradi F., Zvejnieks T. Civilprocesa likums ar paskaidrojumiem – izvilkumiem no Latvijas Senāta un Tiesu palātas spriedumiem un no attiecīgās zinātniskās literatūras, kā arī dažādiem aizrādījumiem uz likumdošanas motīviem. Rīga: Valsts tipogrāfijas izdevums, 1939, 79. – 89. lpp.*).

1995. gada 23. februārī Latvijas Civilprocesa kodeksā tika iekļauta sadaļa par saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanu. Tādā veidā ar nelielām izmaiņām tika atjaunota līdz 1940. gadam Latvijā pastāvējusī bezprasības piespiedu izpilde pēc publiskajiem aktiem (sk.: *Civilprocesa likuma komentāri. Trešais papildinātais izdevums. K. Torgāna red. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 551. lpp.*).

9.3. Arī Eiropas Savienībā ir spēkā tiesību akti, kas regulē šādu vienkāršotu un paātrinātu saistības izpildījuma procedūru norisi. Piemēram, Direktīvas 2000/35/EK par maksājumu kavēšanas novēršanu komercdarījumos 5. pants noteic, ka dalībvalstīm ir jānodrošina bezstrīdus prasību piedziņas procedūru pieejamība, lai izpildāmu spriedumu parasti varētu saņemt 90 kalendāra dienu laikā. Tāpat pastāv arī Zaļā grāmata par Eiropas maksājumu piedziņas procedūru un par pasākumiem neliela apjoma prasību izskatīšanas procesa vienkāršošanai un paātrināšanai (sk. <http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52002DC0746:EN:HTML>, aplūkots 2010. gada 22. aprīlī).

„Visas dalībvalstis mēģina risināt paātrinātas bezstrīdus prasību piedziņas jautājumu. Dažās no tām aizmuguriski spriedumi ir galvenie procesuālie bezstrīdus prasību izskatīšanas instrumenti. Tomēr vairums dalībvalstu ir ieviesušas t.s. maksājuma rīkojuma procedūru. Šajā rakstveida procedūrā atbildētājam tiek nosūtīts maksājuma rīkojums ar norādījumiem, lai viņš tos ievērotu vai arī apstrīdētu prasību konkrētā laika posmā. Ja atbildētājs neveic nekādas darbības, maksājuma rīkojums kļūst izpildāms. Tikai tad, ja atbildētājs iesniedz pretprasību, lieta tiek nodota parastai izskatīšanai. Tādējādi pretēji ierastajiem procedūras noteikumiem maksājuma rīkojuma saņēmējs var uzsākt sacīkstes principa tiesvedības procedūru” (http://ec.europa.eu/civiljustice/simplif_accelerat_procedures/simplif_accelerat_procedures_gen_lv.htm , aplūkots 2010. gada 23. aprīlī).

Arī Latvijā viens no šādiem vienkāršotiem un paātrinātiem procesiem, kuru rezultātā kreditors var panākt savu prasījumu apmierinājumu, ir saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšana vai saistību piespiedu izpildīšana brīdinājuma kārtībā.

Līdzīgi vienkāršoti parādu piedziņas procesi pastāv arī citās valstīs. Lielbritānijā, Īrijā, Spānijā un Zviedrijā ir iedibināta konkrēta procedūra attiecībā uz maza apmēra prasībām, kura paredz dažādus vienkāršojumus salīdzinājumā ar parasto procedūru. Vācijā procedūru attiecībā uz maza apmēra prasībām tiesas drīkst noteikt pēc saviem ieskatiem. Civilprocesa likumi Austrijā, Francijā, Nīderlandē un Somijā, kā arī citās dalībvalstīs paredz vairākus procesuālus vienkāršojumus salīdzinājumā ar parasto procedūru (sk. http://ec.europa.eu/civiljustice/simplif_accelerat_procedures/simplif_accelerat_procedures_ec_lv.htm, aplūkots 2010. gada 23. aprīlī).

9.4. Saeima atbildes rakstā norādījusi, ka Civilprocesa likuma 50. nodaļas mērķis ir veicināt civiltiesisko apgrozību un vienkāršot parādu piedziņu nesarežģītās un neapstrīdamās lietās, aizsargājot citu personu tiesības.

Ja parādnieks nepilda savu pienākumu, kas izriet no saistību tiesiskajām attiecībām, kreditors ir tiesīgs prasīt šā pienākuma piespiedu izpildi tiesas ceļā. Saistību piespiedu izpildes sakarā var izveidoties divējāda situācija. Parādnieks savu pienākumu pret kreditoru var neatzīt un attiecīgi apstrīdēt kreditora tiesības prasīt

izpildījumu. Pastāvot civiltiesiskajam strīdam starp pusēm, tas izšķirams prasības tiesvedības kārtībā (*sk.: Civilprocesa likuma komentāri, 550. lpp.*).

Bezstrīdus piespiedu izpildes pamats vienmēr ir publisks akts, kas nodrošina publisku ticamību tam, ka attiecīgā saistība pastāv. Saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanas kārtībā tiesā ar pieteikumu var vērsties tikai Civilprocesa likumā noteiktos gadījumos stingri ierobežots personu loks un tikai pret noteiktu parādnieku loku. Attiecīgo saistību veidi noteikti CPL 400. pantā, kreditoru uzskaitījums ir ietverts 401. pantā, savukārt parādnieku uzskaitījums – 402. pantā.

Atbilstoši vēsturiskajai un teleoloģiskajai tiesību normu interpretācijas metodei var secināt, ka bezstrīdus piespiedu izpildē ir jāievēro šādi nosacījumi:

- 1) bezstrīdus kārtībā var izpildīt tikai CPL 400. pantā uzskaitītās saistības;
- 2) šīm saistībām jābūt ietvertām publiskajos aktos un skaidri apliecinātām ar tiesā iesniegtajiem dokumentiem;

- 3) saistību izpildes termiņam un citiem nosacījumiem jābūt kategoriski noteiktiem, un to izpilde nevar būt saistīta ar nosacījumiem, kuru iestāšanās iepriekš jāpierāda (*sk.: Civilprocesa likuma komentāri, 551. lpp.*).

Tādējādi saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšana ir civilprocesa tiesību institūts, kas nodrošina vienkāršotu un paātrinātu parāda atgūšanas procedūru. Tas ir vērst uz civiltiesiskās apgrozības veicināšanu un lietas izskatīšanas vienkāršošanu.

10. CPL 400. panta pirmajā daļā norādītās saistības iespējams izpildīt bezstrīdus kārtībā ar nosacījumu, ka līgums, kas paredz izpildāmo saistību, ir notariāli apliecināts vai juridiskā spēka ziņā pielīdzināms notariāli apliecinātam līgumam. Līgumam nav jābūt notariāli apliecinātam vienīgi tad, ja saistība nodrošināta ar publisku hipotēku vai komercķīlu.

Pieteikumu iesniedzēji uzskata, ka līgumam obligāti vajadzētu būt notariāli apliecinātam. Tad personai tiktu izskaidroti līguma nosacījumi par saistību pirmstermiņa izbeigšanu, kā arī persona būtu informēta par savām tiesībām un pienākumiem. Saistību bezstrīdus piespiedu izpilde tiek attiecināta arī uz gadījumiem, kad saistības galīgais izpildes termiņš vēl nav iestājies. Turklāt banku

pašu sastādītie un noslēgtie kredītlīgumi esot netaisnīgi, un to apliecinot arī Patērētāju tiesību aizsardzības centram iesniegtās sūdzības.

Šīs lietas ietvaros Satversmes tiesai jānoskaidro, vai apstrīdētajā CPL 400. panta normā iekļauto saistību var nodot bezstrīdus piespiedu izpildei.

10.1. Civilprocesa likuma 400. panta pirmās daļas 1. punkts kā būtisku priekšnoteikumu ir izvirzījis saistības nodrošinājuma ierakstu publiskā reģistrā. Ar ķīlu nodrošinātajai saistībai jābūt maksājuma saistībai, kura pilnīgi vai daļēji ir nodrošināta ar hipotēku vai komercķīlu. Publiskumu hipotēka iegūst pēc ierakstīšanas (koroborācijas) zemesgrāmatā attiecībā uz nekustamu īpašumu (*sk.: Civilprocesa likuma komentāri, 551. lpp.*). Tātad ir nepieciešams publisks akts – zemesgrāmatā ierakstīta hipotēka.

Publisko ticamību CPL 400. panta pirmās daļas 1. punktā minētajam darījumam par saistībām, kas nodrošinātas ar publisku hipotēku vai komercķīlu, piešķir ieraksts attiecīgā publiskā reģistrā. Arī Zemesgrāmatu likuma 1. pants noteic, ka zemesgrāmatās ieraksta nekustamus īpašumus un nostiprina ar tiem saistītās tiesības. Zemesgrāmatas ir visiem pieejamas, un to ierakstiem piemīt publiska ticamība. Ievērojot minēto, likumdevējs ir saskatījis iespēju no šādiem darījumiem izrietošu izpildāmo saistību pakļaut bezstrīdus piespiedu izpildei un noteikt tai speciālu kārtību.

Saskaņā ar Civillikuma 1278. pantu ķīlas tiesība ir tāda tiesība uz svešu lietu, uz kuras pamata šī lieta nodrošina kreditoram viņa prasījumu tādā kārtā, ka viņš var no tās dabūt šā prasījuma samaksu. Turklāt CL 1281. pantā ir norādīts, ka, ierakstot šo hipotēku zemesgrāmatā, jānorāda atklājamā kredīta augstākā summa, kuras apmērā kredīthipotēkai arī pieder pirmtiesība no laika, kad tā ierakstīta zemesgrāmatā. Turklāt saskaņā ar CL 1290. pantu, ja nav noteikti norunāts pretējais, ķīlas tiesība nodrošina ne vien galveno prasījumu, bet arī ar to saistītos blakus prasījumus. Līdzīga atruna ir atrodama Komerķīlas likuma 7. pantā, proti, komercķīla nodrošina ne tikai galveno prasījumu, bet arī blakus prasījumus. Līdz ar to ķīlas priekšmetam ir jābūt pietiekami vērtīgam, lai nodrošinātu ne tikai pamatprasījumu, bet arī procentus, kavējuma naudas, līgumsodus un citus prasījumus, kas no attiecīgās nodrošinātās saistības

radušies. Taču CPL 400. panta pirmās daļas 1. punkts pieļauj bezstrīdus kārtībā izpildīt saistību tikai tādā apmērā, kādā tā ir nodrošināta ar hipotēku.

Kreditoram kā piedzinējam bezstrīdus kārtībā nav atļauts vērst piedziņu uz parādniekam piederošo citu mantu vai naudas līdzekļiem un izvēlēties piedziņas līdzekļus atbilstoši CPL 70. nodaļas prasībām. To apliecina Senāta prakse. Senāts atzinis, ka šīs kategorijas lietās, nododot izpildei saistību pēc Civilprocesa likuma 400. panta pirmās daļas 1. punkta, piedziņu nevērš ne uz kādu citu mantu kā vien uz iekārtoto mantu (*sk. lietas materiālu 1. sēj. 166. – 171. lpp.*).

Tādējādi saskaņā ar apstrīdēto CPL 400. panta normu saistību bezstrīdus piespiedu izpilde pieļaujama tikai pēc publiskiem aktiem un tikai tādā apmērā, kādā saistība ir nodrošināta ar hipotēku vai komercķīlu.

10.2. Pieteikumu iesniedzēji norāda, ka līdz brīdim, kad pieteikumi iesniegti tiesā, vēl neesot pienācis datums, kad atbilstoši ierakstiem publiskajā reģistrā vajadzēja būt izpildītām Pieteikumu iesniedzēju saistībām. Apstrīdētā CPL 400. panta norma ļaujot tiesai izvērtēt, vai ir iestājušies nosacījumi, ar kuriem saistības izpildāmas jau pirms publiskajā reģistrā norādītā datuma, pamatojoties uz kreditora iesniegtajiem pierādījumiem, bet nedodot parādniekam iespēju sniegt savus paskaidrojumus un izteikt iebildumus pret prasījumu.

Saskaņā ar CL 1431. pantu akta parakstīšana, vienalga, vai tas attiecas uz pašu parakstītāju vai trešo personu, uzskatāma par piekrišanu šim aktam, ja tā saturs parakstītājam bijis zināms un ja viņam tajā tiesiskajā darījumā, uz kuru akts attiecas, ir personīga interese un ierunas tiesība. Turklāt saskaņā ar CL 1587. pantu tiesīgi noslēgts līgums uzliek līdzējam pienākumu izpildīt apsolīto, un ne darījuma sevišķais smagums, ne arī vēlāk radušās izpildīšanas grūtības nedod vienai pusei tiesības atkāpties no līguma, kaut arī atlīdzinot otrai pusei zaudējumus. Ievērojot minēto, tajā gadījumā, ja līgumā tiek pielīgtas aizdevēja tiesības pieprasīt kredīta pirmstermiņa atmaksu, iestājoties attiecīgiem līguma nosacījumiem, aizdevējs ir tiesīgs šīs pielīgtās tiesības izmantot un lūgt atmaksāt kredītu kopā ar procentiem pirms termiņa. Savukārt kredītaņēmējs tādējādi uzņemas saistību pēc aizdevēja pieprasījuma atmaksāt kredītu pirms līgumā noteiktā saistību izpildes galējā termiņa. Minētās aizdevēja (ķīlasņēmēja) tiesības izriet arī no CL 1319. – 1339. panta, tostarp no 1326. panta, kas

noteic, ka tad, ja ķīlas ņēmēja prasījuma samaksa sadalīta vairākos termiņos, ķīlu var pārdot, tiklīdz palaists kāds no šiem termiņiem.

Tiesu praksē CPL 400. panta pirmās daļas 2. punktā minētajos gadījumos CPL 50. nodaļas procesuālās kārtības piemērošana tiek pieļauta tikai tad, kad iestājies līgumā noteiktais naudas samaksas galējais termiņš. Turpretī 1. punktā minētajos gadījumos CPL 50. nodaļas procedūras piemērošana tiek pieļauta arī tad, kad tikai kāds no kārtējiem maksājumiem nokavēts (*sk. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2006. gada 25. janvāra lēmumu lietā Nr. SPC-7, Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi 2006, TNA, 2007,298. – 301. lpp.*). Šāda judikatūrā paustā nostāja tiek pamatota ar CL 1326. pantu. Konstatējot šajā pantā minētos apstākļus, aizdevējs ir tiesīgs pieprasīt aizdevuma līguma izbeigšanu un aizdotās naudas, kā arī procentu piedzīšanu.

Tas nozīmē, ka kreditoram nav jāgaida līguma galējā termiņa iestāšanās, bet pietiek, ar viena savstarpēji nolīgta maksājuma termiņa nokavējumu, lai iesniegtu tiesā pieteikumu par saistības piespiedu izpildīšanu (ar atkāpēm no šīs normas, kas atbilstoši Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 8.¹ pantam noteiktas attiecībā uz patērētājiem).

Tādējādi Civilprocesa likuma 400. panta pirmās daļas 1. punktā ietvertais bezstrīdus piespiedu izpildes priekšnosacījums nevar tikt saistīts ar saistību izpildes galējo termiņu.

10.3. Saskaņā ar Patērētāju tiesību aizsardzības likuma 6. panta desmito daļu gadījumā, ja starp ražotāju, pārdevēju vai pakalpojuma sniedzēju un patērētāju rodas strīds par to, vai noslēgtajā līgumā ietvertie noteikumi ir taisnīgi, jebkurai līgumslēdzējai pusei ir tiesības vērsties tiesā, bet patērētājs ir tiesīgs vērsties arī Patērētāju tiesību aizsardzības centrā. Turklāt minētā panta 10.¹ daļa paredz patērētājam tiesības savu tiesību un likumisko interešu aizsardzībai vērsties ar prasību tiesā, ja netaisnīgo līguma noteikumu dēļ viņam rodas zaudējumi. Tiesa, izšķirot strīdu vai veicot citas procesuālās darbības, izvērtē līguma noteikumus un strīda atrisināšanai attiecībā uz patērētāju nepiemēro līgumā ietvertos netaisnīgos noteikumus.

Minētā tiesību norma tiesai ir saistoša arī CPL 50. nodaļas piemērošanas gadījumos, jo saskaņā ar CPL 405. panta ceturto daļu tiesnesis, ja viņš atzīst, ka izpildāmais akts ietver patērētāju tiesības aizskarošus, netaisnīgus līguma noteikumus, pieņem lēmumu par pieteikuma noraidīšanu.

Tātad ir paredzēti parādnieku – patērētāju – tiesību aizsardzības līdzekļi gadījumiem, kad pielīgtie līguma noteikumi ir netaisnīgi.

11. Iepriekš jau tika norādīts, ka taisnīga tiesa kā pienācīgs, tiesiskai valstij atbilstošs tiesas process aptver vairākas savstarpēji saistītas tiesības. Izskatāmajā lietā galvenokārt pastāv šaubas par apstrīdēto normu atbilstību personas tiesībām piedalīties pašā tiesas procesā, paužot savu viedokli, un tiesībām pārsūdzēt tiesneša pieņemto lēmumu augstākā tiesu instancē.

Saskaņā ar CPL 405. panta pirmo un trešo daļu pieteikumu par saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanu izlemj tiesnesis vienpersoniski uz iesniegtā pieteikuma un tam pievienoto dokumentu pamata septiņu dienu laikā no pieteikuma iesniegšanas dienas, nepaziņojot par to pieteicējam un parādniekam. Savukārt tiesneša lēmums stājas spēkā nekavējoties, un tam ir izpildu dokumenta spēks. Lēmums izpildāms saskaņā ar sprieduma izpildīšanas noteikumiem un iesniedzams izpildīšanai kopā ar bezstrīdus piespiedu izpildīšanai pakļautā akta norakstu.

No minētā izriet, ka saistību bezstrīdus piespiedu izpildes procesā tiek ierobežotas parādnieka tiesības tajā piedalīties, izmantojot pušu līdztiesības un sacīkstes principu, kā arī tiesības pārsūdzēt tiesneša lēmumu.

12. Satversme tieši neparedz gadījumus, kuros tiesības uz taisnīgu tiesu varētu ierobežot, tomēr šīs tiesības nevar uzskatīt par absolūtām (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 4. janvāra sprieduma lietā Nr. 2004-16-01 7.1. punktu*).

Arī ECT norādījusi, ka tiesības uz taisnīgu tiesu nav absolūtas un var tikt ierobežotas, tomēr ierobežojumi nevar būt tādi, kas pēc būtības liegtu īstenot tiesības uz taisnīgu tiesu (*sk., piemēram, ECT spriedumus lietās: Edificaciones March Gallego S.A. v. Spain, judgment of 19 February 1998, para. 34; Garcia Manibardo v. Spain, no. 38695/97, para. 36; Staroszczyk v. Poland, judgment of 22 March 2007,*

para. 125). Tādējādi gan Satversmes tiesa, gan arī ECT nepārprotami secinājusi, ka tiesības uz taisnīgu tiesu var ierobežot tiktāl, ciktāl tās netiek atņemtas pēc būtības.

Satversmes tiesa jau norādījusi, ka tiesības uz taisnīgu tiesu ir vienas no svarīgākajām personas tiesībām, tāpēc to ierobežojumi nosakāmi tikai pašos nepieciešamākajos gadījumos (*sk. Satversmes tiesas 2006. gada 14. marta sprieduma lietā Nr. 2005-18-01 10. punktu*). Personas pamattiesības, arī tiesības uz taisnīgu tiesu, var ierobežot, ja to prasa svarīgu sabiedrības interešu aizsardzība un ja tiek ievērots samērīguma princips. Tādējādi ir jāizvērtē, vai minētais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu, vai šim ierobežojumam ir leģitīms mērķis un vai ierobežojums ir samērīgs ar leģitīmo mērķi.

12.1. Konkrētajā gadījumā pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar Civilprocesa likumu, kas pieņemts un izsludināts Satversmē un Saeimas kārtības rullī paredzētajā kārtībā. Tātad pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar likumu.

12.2. Izvērtējot, vai pamattiesību ierobežojums ir nepieciešams, jānoskaidro, vai tam ir leģitīms mērķis.

Satversmes tiesa ir secinājusi, ka jēdziens „aizstāvēt tiesības” Satversmes 92. panta izpratnē nozīmē nevis tiesības uz neierobežoti ilgu tiesas procesu, bet, gluži otrādi, tiesības uz procesu, kuram saprātīgā laikā jānoslēdzas ar spēkā stājušos spriedumu. Mērķis nodrošināt lietas ātrāku izskatīšanu, mazinot tiesu noslogotību, var tikt atzīts par leģitīmu mērķi Satversmes 92. pantā noteikto tiesību ierobežošanas gadījumā. Tāpat tiesības uz taisnīgu tiesu var tikt ierobežotas, lai nodrošinātu tiesu darbības efektivitāti (*sk. Satversmes tiesas 2008. gada 5. novembra sprieduma lietā Nr. 2008-04-01 13.2. punktu*).

Eiropas Padomes Ministru komiteja atbilstoši Eiropas Padomes Statūtu 15.b punktam ir tiesīga pieņemt rekomendācijas dalībvalstu valdībām. Lai arī šīs rekomendācijas nav juridiski saistošas, tās attiecas uz visām dalībvalstīm svarīgiem jautājumiem. Eiropas Padomes Ministru komiteja 1984. gada 28. februārī pieņēmusi rekomendāciju Nr. R (84)5 par civilprocesa principiem tiesas spriešanas uzlabošanai un 1995. gada 7. februārī – rekomendāciju Nr. R (95)5 par apelācijas sistēmu un procedūru ieviešanu un darbības uzlabošanu civillietās un komerclietās. Minētās rekomendācijas tika pieņemtas, citastarp ievērojot nepieciešamību veicināt tiesas

procesa efektivitāti, kā arī nostiprināt ikvienas personas tiesības uz lietas izskatīšanu saprātīgā termiņā. Viens no šo rekomendāciju pamatmērķiem ir tiesas procesa efektivitātes veicināšana. Tātad arī Eiropas Padome ir norādījusi uz nepieciešamību veicināt tiesas procesa efektivitāti.

Satversmes tiesa ir secinājusi, ka mērķis nodrošināt lietu ātrāku un efektīvāku izskatīšanu, mazinot tiesu noslogotību, var tikt atzīts par leģitīmu Satversmes 92. pantā noteikto tiesību ierobežošanas gadījumā (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 17. janvāra sprieduma lietā Nr. 2004-10-01 8.4. punktu*).

Apstrīdētais CPL regulējums ir vērsts uz attiecīgo jautājumu ātru risināšanu. Paredzot īpašu kārtību, kādā ārpus prasības tiesvedības var izlemt jautājumus par parāda piedziņu pēc publiskiem aktiem, tiek aizsargātas kreditoru tiesības. Ātra parādu atgūšana nodrošina kreditoru iespējas izpildīt savas saistības pret citiem klientiem, kā arī plānot savu saimniecisko un finanšu darbību.

Šādā veidā tiek veicināta civiltiesiskā apgrozība un citu personu tiesību aizsardzība, jo tiesas tiek atslogotas, līdz ar to citām personām ir izredzes uz ātrāku lietas izskatīšanu tiesās, un tas savukārt nodrošina tiesas resursu samērīgu izlietojumu un tiesas ekonomijas principa ievērošanu, proti, veicina tiesas procesa efektivitāti.

Līdz ar to pamattiesību ierobežojumam ir leģitīms mērķis – ātra lietu izskatīšana, tiesu noslogotības samazināšana un personu tiesību aizsardzība.

12.3. Lai izvērtētu, vai pamattiesību ierobežojums ir samērīgs, jānoskaidro: 1) vai leģitīmā mērķa sasniegšanai izraudzītie līdzekļi patiešām ir vērsti uz šā mērķa sasniegšanu; 2) vai nepastāv personu pamattiesības mazāk ierobežojoši (saudzējošāki) līdzekļi; 3) vai labums, ko iegūs sabiedrība, ir lielāks par indivīda tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto zaudējumu.

12.3.1. ECT judikatūrā nostiprināts atzinums, ka taisnīgā procesā ir svarīga pušu līdztiesība. Katrai pusei jābūt nodrošinātai iespējai iesniegt paskaidrojumus un pierādījumus, lai nepieļautu tādu situāciju, ka viens prāvnieks lietā tiek nostādīts labvēlīgākā stāvoklī nekā otrs (*sk. ECT spriedumu Dombo Beheer B.V. v. The Netherlands, judgment of 27 October 1993, 18 E.H.R.R. 213, para. 33*). Pusēm jābūt nodrošinātai iespējai noprotināt aicinātos lieciniekus, kā arī saņemt juridisko palīdzību lietas iztiesāšanas laikā.

Civilprocesā ir nostiprināts sacīkstes princips, kas paredz pusēm pienākumu pierādīt savas prasības pamatotību. Tomēr ne visās civilprocesuālajās darbībās tiesai ir liegts pieņemt nolēmumu, ja nav saņemti lietā iesaistītās otras puses paskaidrojumi. Kā piemērus varētu minēt prasības nodrošināšanas pieteikumu izskatīšanas kārtību un aizmugurisko spriedumu pieņemšanas kārtību. Nepārprotami pušu līdztiesības un sacīkstes princips ir attiecināms uz lietām, kurās izšķir strīdus.

Taču saistību bezstrīdus piespiedu izpildes jēga nav atcelt vai aizstāt strīda izšķiršanu, t.i., lietas izskatīšanu pēc būtības. Minētais procesuālais institūts to atliek uz vēlāku laiku, jo tiek prezumēts, ka strīda nav. Uz to zināmā mērā norāda arī terminoloģija. Procesa dalībnieki ir pieteicējs (kreditors) un parādnieks, nevis prasītājs un atbildētājs (*sk.: Civilprocesa likuma komentāri, 556.– 557. lpp.*).

No materiāli tiesiskā viedokļa akts, kura piespiedu izpildi prasa pieteicējs, pēc sava rakstura ir tāds, kurā paredzētie izpildes nosacījumi ir iestājušies, parādnieks tos neapstrīd un kurš tādēļ kļuvis neapstrīdams (bezstrīdus) akts. Visiem pielīgtajiem nosacījumiem aktā jābūt kategoriski formulētiem. Ja abas puses to ir parakstījušas un attiecīgos nosacījumus atzinušas, tad nekas nevar radīt strīdu. Konstatējot šādus apstākļus, no procesuālā viedokļa saistības izpilde kļuvusi neapstrīdama, tādēļ likums pieļauj vienkāršotu procedūru un neparedz parādnieka tiesības piedalīties tajā un paust savu viedokli. Minētais process noris rakstveida formā. Taisnīguma ievērošana ir jānodrošina tiesnesim, kuram, izvērtējot iesniegtos pierādījumus un pamatojoties uz likumu, arī jāpieņem atbilstošs nolēmums.

Tāpat izraudzītie līdzekļi ir vērsti uz leģitīmā mērķa sasniegšanu un ir piemēroti tam.

12.3.2. Pieteikumu iesniedzēji norāda, ka saudzējošāks līdzeklis viņu pamattiesību ierobežošanai būtu viņu viedokļa noskaidrošana pirms tiesneša lēmuma pieņemšanas. Tādā veidā varētu konstatēt, vai starp pusēm patiešām nepastāv strīds, kas izšķirams prasības tiesvedības ietvaros.

Gadījumos, kad pastāv saudzējošāki līdzekļi, jāizvērtē, vai ar tiem leģitīmo mērķi varētu sasniegt tikpat efektīvi. Proti, vērtējot to, vai leģitīmo mērķi var sasniegt arī citādi, Satversmes tiesa savā praksē ir uzsvērusi, ka saudzējošāks līdzeklis ir nevis jebkāds cits, bet tikai tāds līdzeklis, ar kuru var sasniegt leģitīmo mērķi tādā pašā

kvalitatē (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 13. maija sprieduma lietā Nr. 2004-18-0106 19. punktu*).

CPL 404. panta trešā daļa citastarp prasa, lai pieteikumam par saistības bezstrīdus piespiedu izpildīšanu būtu pievienoti pierādījumi par brīdinājuma izsniegšanu parādniekam, ja no paša akta vai likuma neizriet tas, ka šāds brīdinājums nav nepieciešams. No minētā var secināt, ka pirms attiecīga pieteikuma iesniegšanas tiesā pieteicējam ir pienācīgā kārtībā jābrīdina parādnieks par savu nodomu vērsties tiesā ar pieteikumu par saistības bezstrīdus piespiedu izpildīšanu. Parādnieka brīdināšana ir nozīmīga viņa tiesību aizsardzības garantija, jo pieteikumi tiesā tiek izskatīti bez saistības dalībnieku klātbūtnes, nepaziņojot viņiem par to (*sk.: Civilprocesa likuma komentāri, 561. lpp.*).

CPL 404. pants garantē parādniekam tiesības celt iebildumus pret saistību bezstrīdus piespiedu izpildes kārtību un šāda strīda gadījumā izšķirt to prasības tiesvedības ietvaros. Šāda kārtība nodrošina ātrāku lietas izskatīšanu, jo strīda gadījumā parādnieks var celt iebildumus vēl pirms saistības bezstrīdus piespiedu izpildes.

Ja parādniekam būtu iespēja saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanas procesa ietvaros informēt tiesnesi par strīdu, tad, apturot vai atliekot saistības izpildi un ļaujot izšķirt strīdu, saistību izpildes termiņš tiktu atlikts un tāpat būtiski pagarinātos. To nevarētu uzskatīt par efektīvāku līdzekli salīdzinājumā ar parādnieka tiesībām savus iebildumus darīt zināmus kreditoram uzreiz pēc brīdinājuma saņemšanas, respektīvi, pirms saistību bezstrīdus piespiedu izpildes uzsākšanas.

Vienlaikus CPL 404. pants ļauj pusēm vienoties par to, ka parādnieka iepriekšēja brīdināšana nav nepieciešama. Tas savukārt izslēdz arī parādnieka iespēju celt iebildumus pirms saistību bezstrīdus piespiedu izpildes uzsākšanas. Kaut arī parādnieks pats uzņemas atbildību, piekrītot šādiem noteikumiem, tie var būtiski ierobežot viņa tiesības uz taisnīgu tiesu.

ECT savā praksē nav nodalījusi, kuras no Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību konvencijas 6. pantā garantētajām tiesībām būtu labprātīgi ierobežojamas un kuras – neierobežojamas. Taču tiesību zinātnē secināts, ka pie otrās grupas pieder vismaz tiesības uz tiesas neatkarību, pušu līdztiesību un iespēju tikt

uzklausītām, kā arī tiesības uz objektīvu tiesu. Šīs tiesības ir sevišķi būtiskas tādēļ, ka tās nepieciešamas cilvēka cieņas un likuma varas aizsardzībai (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 17. janvāra sprieduma lietā Nr. 2004-10-01 9.1. punktu*).

Līdz ar to labprātīga atteikšanās no brīdinājuma par saistības nodošanu piespiedu izpildei liedz parādniekam celt iebildumus pirms saistību bezstrīdus piespiedu izpildes uzsākšanas un tādā veidā efektīvi īstenot savas tiesības uz taisnīgu tiesu, izmantojot pušu līdztiesības un sacīkstes principu.

Ja parādnieks tiek brīdināts par saistību nodošanu piespiedu izpildīšanai, viņam ir iespēja iesniegt iebildumus kreditoram un sarunu ceļā vienoties ar to par saistību izpildes nosacījumiem. Vienlaikus viņam ir arī tiesības – tādā gadījumā, ja pastāv strīds, – savu tiesību aizsardzībai vērsties tiesā prasības tiesvedības kārtībā.

Tātad, tikai brīdinot parādnieku par saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanu, tiek nodrošinātas viņa tiesības īstenot pušu līdztiesības un sacīkstes principu.

13. Pieteikumu iesniedzēji norāda arī uz to, ka tiesneša lēmumu nevar pārsūdzēt un tāpēc ir ierobežotas viņu tiesības uz pārsūdzību.

13.1. No Satversmes 92. panta pirmā teikuma izriet valsts pienākums paredzēt taisnīgu lietu izskatīšanas procedūru. Šis pants neparedz valstij pienākumu visās lietās paredzēt iespēju pārsūdzēt nolēmumu apelācijas un kasācijas kārtībā.

Satversmes tiesa jau ir secinājusi, ka Satversmes 86. panta pirmajā teikumā „ir ietverts pilnvarojums likumdevējam pieņemt likumus, kas piešķirtu konkrētām valsts institūcijām tiesas spriešanas funkcijas, kā arī pieņemt procesuālos likumus, kas noteiktu tiesas spriešanas kārtību” (*Satversmes tiesas 2006. gada 20. decembra sprieduma lietā Nr. 2006-12-01 8. punkts*). Tātad likumdevējs ir tiesīgs ar likumu noteikt, kādas lietas ir katras tiesu iestādes kompetencē un cik instancēs dažādu kategoriju lietas ir skatāmas. Tomēr jāņem vērā, ka pastāv cieša saikne starp tiesu struktūru un iespēju nodrošināt tiesības uz taisnīgu tiesu, jo taisnīgumu nevar skatīt izolēti no efektivitātes (*sk. Satversmes tiesas 2008. gada 2. jūnija sprieduma lietā Nr. 2007-22-01 11. punktu*).

Tādējādi, lai veicinātu lietu ātrāku un efektīvāku izskatīšanu, valsts var noteikt īpašu procesa veidu.

13.2. Apstrīdētās CPL 405. panta normas paredz, ka tiesneša lēmums stājas spēkā, tiklīdz tas ir sastādīts un parakstīts. Tas nav pārsūdzams ne ar blakus sūdzību, ne arī ar apelācijas sūdzību (*sk.: Civilprocesa likuma komentāri, 563. lpp.*).

Saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšana ir iespējama tikai Civilprocesa likumā precīzi uzskaitītajos gadījumos. Lai gan lēmums, ar kuru apmierināts pieteikums par saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanu, nav pārsūdzams, tomēr CPL parādniekam paredz citus, līdzvērtīgus savu tiesību aizsardzības līdzekļus.

Viens no šādiem līdzekļiem ir protests par spēkā stājušos tiesas nolēmumu. CPL 483. pants noteic, ka protestu par spēkā stājušos tiesas nolēmumu Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senātam var iesniegt Augstākās tiesas priekšsēdētājs, Senāta Civillietu departamenta priekšsēdētājs vai ģenerālprokurors, ja kopš nolēmuma spēkā stāšanās nav pagājuši vairāk kā 10 gadi. Savukārt CPL 484. pants paredz, ka pamats, uz kura var tikt iesniegts protests par spēkā stājušos tiesas nolēmumu, ir būtiski materiālo vai procesuālo tiesību normu pārkāpumi, kas konstatēti lietās, kuras izskatītas tikai pirmās instances tiesā, ja tiesas nolēmums nav pārsūdzēts likumā noteiktajā kārtībā no lietas dalībnieka neatkarīgu iemeslu dēļ vai ar tiesas nolēmumu aizskartas valsts vai pašvaldību iestāžu tiesības vai to personu tiesības, kuras nav bijušas lietas dalībnieki. No minētajām tiesību normām izriet, ka parādnieks, kurš uzskata, ka tiesnesis, pieņemot lēmumu par saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanu, ir būtiski pārkāpis materiālo vai procesuālo tiesību normu, var vērsties ar iesniegumu pie CPL 483. pantā norādītajām amatpersonām un lūgt tās iesniegt protestu.

Tomēr protesta iesniegšana nav uzskatāma par pārsūdzību tās tradicionālajā izpratnē, jo nedod personai tiesības pašai iesniegt sūdzību tiesā.

13.3. Civilprocesa likums paredz, ka tiesneša lēmums stājas spēkā nekavējoties un tam ir izpildu dokumenta spēks, tomēr paredz arī iespēju apstrīdēt bezstrīdus piespiedu izpildīšanu.

Jāņem vērā tas, ka konstitucionālo tiesību ietvaros, analizējot tiesības uz taisnīgu tiesu, jēdzienus “pārsūdzēt” un “pārsūdzība” parasti lieto nozīmē “pārsūdzēt augstākā instancē” (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2002. gada 20. jūnija spriedumu*

lietā Nr. 2001-17-0106). Savukārt civilprocesuālajās tiesībās jēdzienu “pārsūdzēt” lieto ne vien attiecībā uz lēmuma pārsūdzēšanu augstākā tiesu instancē, bet arī attiecībā uz iebildumu celšanu tajā pašā tiesu instancē (sk. *Satversmes tiesas 2008. gada 5. novembra sprieduma lietā Nr. 2008-04-01 8.2.3. punktu*).

CPL 406. panta pirmā daļa nosaka: ja parādnieks uzskata, ka kreditora prasījums nav pamatots pēc būtības, viņš sešu mēnešu laikā no lēmuma noraksta nosūtīšanas dienas var celt prasību pret kreditoru, lai apstrīdētu prasījumu. Turklāt tā paša panta otrā daļa noteic, ka parādnieks, ceļot prasību, var lūgt apturēt bezstrīdus piespiedu izpildīšanu, bet, ja piedzinējs šādā kārtībā jau saņēmis apmierinājumu, – lūgt nodrošināt prasību. Parādnieks savu tiesību un likumīgo interešu aizsardzībai var izmantot vienu no divām iespējamām prasībām. Ja tiesneša lēmums vēl nav izpildīts, parādnieks var celt tiesā apvērsuma prasību, lūdzot atcelt tiesneša lēmumu, atbrīvot viņu no saistības piespiedu izpildes un noraidīt pret viņu vērsto prasījumu. Ja tiesneša lēmums jau izpildīts, parādnieks iesniedz atpakaļizpildīšanas prasību, lūdzot turklāt vēl piedzīt atpakaļ no kreditora visu to, ko tas saņēmis saistības piespiedu izpildes rezultātā (sk.: *Civilprocesa likuma komentāri, 563. lpp.*). Prasības ceļamas tiesā pēc prasības tiesvedības vispārīgiem noteikumiem, vienlaikus nomaksājot attiecīgu valsts nodevu. Tādējādi no minētā izriet, ka apvērsuma prasība pēc savas procesuāltiesiskās būtības ir pārsūdzības līdzeklis (sk.: *Konradi F., Zvejnieks T., 85. lpp.*)

13.4. CPL norma par valsts nodevas samaksu, pēc Pieteikumu iesniedzēju ieskata, liedz parādniekam īstenot tiesības vērsties tiesā savu tiesību un likumisko interešu aizsardzībai, jo varot būt arī tādi gadījumi, kad parādnieks nav spējīgs šo nodevu samaksāt. Taču minētā norma nav apstrīdēta.

Likumdevējs ir paredzējis jebkurai personai tiesības lūgt, lai tiesa, ievērojot attiecīgās fiziskās personas mantisko stāvokli, pilnīgi vai daļēji to atbrīvotu no tiesas izdevumu samaksas, kā arī atliktu vai sadalītu termiņos jau piespriesto tiesas izdevumu samaksu (sk. *Civilprocesa likuma 43. pantu*). Satversmes tiesa vērš gan vispārējās jurisdikcijas tiesu, gan likumdevēja uzmanību uz to, ka pamattiesību ierobežojumi ir arī attiecīgo normu piemērošanas, ne tikai konstitucionalitātes jautājums. Tāpēc praksē ir rūpīgi jāizvērtē prasītāju argumenti par valsts nodevas samazināšanu vai atbrīvošanu no tās. Satversmes tiesas tiesvedībā atrodas lietas ar

līdzīgu prasības priekšmetu, un šo lietu materiālos ir dokumenti, kas apliecina, ka parādniekus, kas cēlušī apvērsuma prasību, tiesas neatbrīvo no valsts nodevas samaksas, nedz arī samazina viņiem valsts nodevu, par pamatu minot to, ka attiecīgajām personām neesot trūcīgas personas statusa, jo tām esot kredītsaistības vai tās esot komersanti.

Aplūkojot valsts nodevas tiesisko regulējumu Latvijā līdz 1940. gadam, jāsecina, ka par apvērsuma prasības iesniegšanu bija jāmaksā tikai puse no valsts nodevas, turklāt tādā pašā apmērā kā iesniedzot pieteikumu par piespiedu izpildi: „ceļot prasību par apvērsumu (atpakaļizpildīšanu), tāpat kā lūdzot par piespiedu izpildīšanu pēc aktiem, tiesu nodeva jāmaksā pusapmērā” (*Bukovskis V., 537. lpp.*). Likumdevējs varētu apsvērt minēto jautājumu un izvērtēt, vai pastāvošā kārtība nodrošina procesa dalībniekiem vienlīdzīgas tiesības uz pieeju tiesai.

Tādējādi apstrīdētās CPL 405. panta normas kopsakarā ar 406. pantā noteikto bezstrīdus piespiedu izpildīšanas apstrīdēšanas kārtību nodrošina Satversmes 92. pantā ietverto taisnīga tiesas procesa elementu – tiesības uz pārsūdzību.

14. 2009. gada pirmajā pusgadā civillietu un pieteikumu klāstā saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšana un saistību izpilde brīdinājuma kārtībā veidoja būtisku īpatsvaru – 66,8 procentus no visām pirmajā tiesu instancē skatītajām lietām un pieteikumiem (*sk. pētījumu „Tiesu varas neatkarības un efektivitātes palielināšanas un nostiprināšanas rezerves”// Jurista Vārds, 09.03.2010., Nr. 10*).

Ja minētās lietas tiktu izskatītas prasības tiesvedības ietvaros, tas būtiski noslogotu tiesas un pagarinātu visu lietu izskatīšanas termiņus. Saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšana ļauj efektīvi īstenot parāda piedziņu, bet gadījumiem, kad rodas strīds par pašu saistību, ir paredzēta kārtība, kādā saistību var apstrīdēt tiesā.

Apstrīdētajās normās noteiktie personu pamattiesību ierobežojumi ir samērīgi, jo labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par indivīdam nodarīto zaudējumu.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

n o s p r i e d a:

atzīt Civilprocesa likuma 400. panta pirmās daļas 1. punktu un 405. panta pirmo un trešo daļu par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 92. pantam, ja parādnieks pirms saistību bezstrīdus piespiedu izpildīšanas ir brīdināts par tās uzsākšanu.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētājs

G. Kūtris